
ГЕОЕКОЛОГІЯ ТА ОХОРОНА ПРАЦІ

УДК 502 (075.8)

А. В. Бодюк, к.е.н., с.н.с., доц. (Київський університет управління та підприємництва)

ПОТРЕБИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЕОЛОГІЇ

A. V. Bodiuk (Kiev University management and enterprise)

REQUIREMENTS ARE IN RESEARCHES OF ECONOMIC GEOLOGY

Обґрунтовані для наукових досліджень і розробок визначення прикладної теорії потреб у корисних копалинах, геологічному вивченні надр, а також персоналу геологічних підприємств у життєвих ресурсах, який має отримати від участі у господарській діяльності цих підприємств.

Ключові слова: потреби, об'єкти, надра, ресурси, геологія, дослідження.

Обоснованы для научных исследований и разработок определения прикладной теории потребностей в полезных ископаемых, геологическом изучении недр, а также персонала геологических предприятий в жизненных ресурсах, который должен получить от участия в хозяйственной деятельности этих предприятий.

Ключевые слова: потребности, объекты, недра, ресурсы, геология, исследование.

Justified for research and development determine the applied theory needs minerals, geological study and the geological staff of enterprises in vital resources that it should receive from participation in the economic activities of these enterprises.

Keywords: needs, objects, minerals, resources, geology, exploration.

Вступ. Природні ресурси (наземні й підземні), в тому числі надра, є найважливішими матеріальними носіями національного багатства. Відповідно до положень Конституції України на ці ресурси узаконені наступні права власності [1]: українського народу на землю і природні ресурси; права власності територіальних громад на землю і природні ресурси. Права власності реалізуються відповідно до потреб користувачів. Потреби користувачів можна досліджувати в загальнотеоретичному і прикладному аспектах. Прикладна теорія має обґрунтовувати потреби країни у надрових ресурсах, геологорозвідувальних дослідженнях і роботах, техніко-технологічних засобах і фінансах для їх проведення [2]. Узагальнено зазначимо, що у відомій нам літературі науковцями не опубліковані прикладні дослідження потреб в геологічній та добувних галузях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і прикладні проблеми потреб досліджувалися широким загальним як українських учених, зокрема А. В. Головачем, В. Є. Козаком, В. С. Марциним, Чиркіним Б. П., так і зарубіжних, у тому числі Ф. Котлером, Б. М. Воронцовим, К. Марксом,

Б. М. Мочаловим, та й то у минулому. В сучасній літературі, як правило, досліджуються проблеми попиту і пропозицій на товари, послуги, вартості товарів, оскільки такі показники необхідні суб'єктам господарювання для вирішення завдань вигідної реалізації своєї продукції, а державі для визначення бюджетних доходів. Тому, зокрема, теоретичні положення про потреби в пошуково-розвідувальних дослідженнях і роботах у відомій нам геологічній літературі не висвітлені.

В наукових працях згаданих та й інших авторів не приділяється належна увага висвітленню ресурсних аспектів потреб взагалі, зокрема, державних у корисних копалинах, у засобах виробництва суб'єктів господарювання геологічної та видобувних галузей.

Метою статті є обґрунтування понятійного апарату потреб у корисних копалинах, геологічному вивченні надр. Оскільки потреби гірничих підприємств обумовлюють розвиток технологічних процесів і обсягів геологічного вивчення надр

Матеріал і результати дослідження. Економічною теорією взагалі потреби розглядаються в системі суспільних відносин, які формуються з приводу відтворення матеріальних умов життєдіяльності людей [3]. Оскільки, на нашу думку, суспільні відносини виходять за межі відтворення матеріальних умов життя, тому категорію потреб необхідно досліджувати більш широко. Одночасно вона може розглядатися й у вузькому значенні, наприклад, як потреби в ресурсах, або й конкретизуватися, наприклад, як потреби в певних видах корисних копалин, по Україні, окремих її регіонах, окремих галузей економіки, гірничих підприємств. Для оцінки та відображення регіональних потреб у ресурсах та їх джерел у минулому найбільш поширено застосовувалися баланси ресурсів. За умов ринкової економіки переваги надаються складанню балансів попиту і пропозицій.

Науковці пишуть, що «баланси формування попиту та пропозиції ресурсів регіону в стислій формі характеризують мінерально-сировинний потенціал, очікуваний попит (потреби) в матеріальних, фінансових та інвестиційних ресурсах...». За балансами визначають основні джерела покриття потреби, чинники, що впливають на динаміку ресурсів і витрат, оцінюються ризики дестабілізації між попитом і пропозицією на визначеній території [4]. У вислові дана орієнтовка таким ринковим категоріям, як попит на ресурси та їх пропозиція, оскільки ці категорії визначають дієвість ринкових механізмів. Хоча ми вважаємо, що ринкова економіка якраз працює на задоволення потреб у ресурсах, у тому числі й у корисних копалинах. Попит на них необхідно розглядати перш з все як платоспроможний попит. Будь-який гірничий суб'єкт господарювання прагне підняти свою платоспроможність з тим, щоб надбати ресурсів за потребами в них. Оскільки дефіцит у більшості корисних копалин очевидний, тому потреби в них, як правило, не задовольняються.

Вивчення будови земної кори здійснюється, наприклад, за потребами проведення прогнозно-металогенічних досліджень з метою встановлення «...закономірностей утворення, просторового розміщення та прогнозних побудов щодо розміщення родовищ корисних копалин території Українського щита» і тим самим визначити комплекс чинників, «... які мають високу прогнозу продуктивність по відношенню до просторової локалізації потенційно рудопродуктивних зон» [5].

Актуальність розробки теорії потреб надро-розвідувального виробництва для сучасної економіки визначається й тим, що за роки незалежності «...геологічна галузь зазнала значних змін як в плані структурних перетворень, так і в сфері геологорозвідувального процесу. Докорінно змінилися пріоритети геологічних досліджень, де на перший план вийшли роботи ранніх стадій геологічного вивчення надр. Значно поглиблені роботи з удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази геологорозвідувальних робіт, їх науково-методичного забезпечення та системи фінансування» [6]. Безумовно, що на пріоритети геологічних досліджень впливають закони ринкової економіки, у тому числі попиту і пропозицій. Однак рушієм розвитку ресурсного виробництва, зокрема геологічного вивчення надр, слід вважати, а так воно і є, економічні потреби держави, суспільства, населення в корисних копалинах, причому в першу чергу тих, що найбільш вигідно видобувати, що мають кращі якісні показники, родовища яких наближені до переробних підприємств, до ринків збуту тощо. Тому різні аспекти економічних потреб у геологічному вивченні надр та їх промисловій експлуатації актуальні в теоретичних дослідженнях і розробках практичних рекомендацій для впровадження у практику роботи геологічних і видобувних підприємств з метою визначення потреб у засобах виробництва, робочій силі [7].

Отже, до важливих проблем належать розробки системи понять, що дозволяють всебічно охарактеризувати економічні потреби в надрових ресурсах галузей економіки, в пошуково-розвідувальних дослідженнях і роботах геологічних підприємств, а також взаємозв'язок між державними та суспільними, фінансовими, матеріальними та іншими потребами в них. Актуальність розробки даних проблем пояснюється тим, що за нашою концепцією економічна геологія досліджує надрові ресурси як натуральні та виміряні в економічних показниках ресурси, які використовуються для задоволення економічних потреб народу або суспільного виробництва.

Досліджуючи з наукової точки зору потреби у надрових ресурсах, пропонується користуватися й відповідною системою понять, що їх визначають: суть конкретної потреби у надрових ресурсах; суб'єкт потреби у надрових ресурсах (людина, колектив, народ, суспільство, видобувна галузь, суб'єкт господарювання, регіон, держава); об'єкт потреби (геологічне середовище для дослідження, корисна копалина або продукт її переробки, що застосовується в процесі задоволення виробничих потреб); походження потреби у надрових ресурсах (виробниче, наукове, комерційне, викликане товарною пропозицією); носій потреби у ресурсах (ті властивості об'єкта, що

задовольняють суб'єкта, наприклад, носієм потреби у природному газу є його здатність перетворюватися у тепло, залізної руди – в метал); спосіб задоволення потреби (переробка залізної руди у метал, споживання у натуральній формі природного газу, що надходить по магістральних трубопроводах); процес задоволення потреб (використання природного газу на виробничому підприємстві, в житловому будинку для нагрівання приміщень, приготування їжі); види потреб, що визначаються за різними ознаками (поточні, перспективні, ретроспективні, виробничі, побутові); функції потреб (соціально-побутові – забезпечення людського організму теплом за рахунок спаленого вугілля, забезпечення громадян паливом для автомобільного транспорту; виробничі, трудові, захисні, політичні тощо); сфери задоволення потреб (домашні господарства – у кам'яному вугіллі, газі природному; виробничі підприємства – у мінеральній сировині, в обсягах робіт, заробітній платі найманого персоналу); період задоволення потреб (постійне, періодичне, разове).

Суть потреби розглядається як конкретний зміст потреби у мінеральній сировині для виробництва, в об'єктах наукових досліджень корисних копалин, у створенні робочих місць для геологів та інших фахівців геологічних підприємств, у створенні мінерально-сировинної бази країни взагалі тощо.

За ознакою часу суспільні, колективні й особисті (індивідуальні), потреби в надрових ресурсах нами поділяються на ретроспективні (ті, що були в минулому періоді), поточні, перспективні. Зазначимо, що на обсяги усіх цих видів потреб впливали чи впливають різні чинники. Одну частину з них слід називати загальними (спільними), другу – специфічними. До загальних чинників при визначенні особистих потреб у життєвих ресурсах, наприклад, слід віднести чисельність і структуру працівників підприємств чи регіону, домашні потреби у паливі, нафтопродуктах тощо. Специфічними чинниками для формування обсягу і структури перспективних потреб слід вважати, наприклад, період випередження, зростання чисельності працівників видобувних, переробних і геологічних підприємств, кількості робочих місць для них.

Мінеральні ресурси поділяють на однорідні групи (паливно-енергетичні, металеві тощо). По цих групах на період визначають потреби суспільства:

$$P_p = \sum_{i=1}^n \sum_{k=1}^m P_{kp} + \sum_{i=1}^n \sum_{k=1}^m P_{kp} \cdot K_c, \text{ де:}$$

P_p – раціональна потреба в p -групі ресурсів, натуральних одиниць на душу населення в рік; i – види ресурсів, ($i = 1, 2, 3, \dots, n$); k – різновиди i -ресурсів (вугілля буре, газ природний); $k = 1, 2, 3, \dots, m$); K_c – коефіцієнт-сумірник, що слугує для перерахунку показників ресурсів, які вимірюються різними одиницями, в умовно-натуральні одиниці.

Поточні суспільні потреби в надрових ресурсах, на наш погляд, визначаються чи формуються комплексом діючих чинників: природних, соціальних, технічних, економічних, демографічних, кліматичних, зовнішньоекономічних та ін. [8].

Висновки

Таким чином, для наукових досліджень і розробок за актуальну слід визнати прикладну теорію потреб у корисних копалинах, геологічному вивченні надр, а також персоналу геологічних підприємств у життєвих ресурсах, які мають отримати від участі у господарській діяльності цих підприємств. Потреби мають бути конкретизовані та математизовані.

Теоретико-прикладні положення про економічні потреби в надрових ресурсах та в засобах їх дослідження слід покласти в основу кількісних оцінок фіскальних ресурсів, що будуть отримані в результаті господарського надрокористування.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Велес, –2006. – 48 с.
2. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. – К.: НІОС. – 2000. – 416 с.
3. Экономика и планирование потребностей и потребления // Межвузовский сборник. – М.: МИНХ им. Г.В. Плеханова, 1984. – 162 с.
4. Регіональні матеріально-ресурсні баланси: рекомендації по складанню базових балансів / В.С. Дубовик, О.М. Нижник, Б.З. Піріашвілі, Б. П. Чиркін. – К., 2005. – 80 с. – (Преп. / НАН України. Рада по вивченню продуктивних сил України).
5. Федоришин Ю. І., Яковенко М.Б., Фесенко О. В., Тріска Н. Т. Глибинна будова земної кори Українського щита як основа для прогнозно-металогенічних досліджень // Збірник наукових праць УкрДГРІ. – К.: УкрДГРІ, 2009. – № 1– 2. – С. 18 – 33.
6. Малюк Б. І., Бобров О. Б., Красножон М. Д. Надрокористування у країнах Європи і Америки: Довідкове видання. – К.: Географіка, 2003. – 197 с. : іл. 90. – Бібліогр: С. 196 – 197.
7. Рудько Г.І., Плотніков О.В., Курило М.М., Радованов С.В. Економічна геологія родовищ залізистих кварцитів. – К.: «Академпрес», 2010. – 272
8. Про виконання комплексної програми наукових досліджень НАН України “Мінеральні ресурси України та їх видобування”: постанова Президії Національної академії наук України від 30.03.2007 р. № 91.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2014 р.